

Valtiovarainministeriö
valtiovarainministerio@vm.fi

Viite: lausuntopyyntönne 17.2.2012 Elinvoimainen kunta- ja palvelurakenne -selvityksestä

Vihreä liitto rp:n puoluehallituksen lausunto

Vihreä liitto rp. katsoo, että nykyisellä kuntarakenteella on mahdotonta ratkaista maankäyttöön, palveluihin ja niiden rahoitukseen sekä demokratiaan liittyviä ongelmia. Selvitystyöryhmän tärkein johtopäätös, jonka mukaan ”hallituksen linjaukset elinvoimaisista kunnista edellyttävät suurta rakennemuutosta”, on siten oikea.

Selvitystyöryhmä esitti, että kuntajakoselvitys toimitettaisiin 66–70 alueella. Myös puoluehallituksen mielestä tarvitaan nykyisiä kuntia suurempia yksiköitä, joissa voidaan tehdä koko aluetta koskevia päätöksiä. Näiden vastinpariksi tarvitaan kuitenkin vahvaa paikallista demokratiaa.

Ns. kunta-pitäjä malli voisi olla tie ulos tämänhetkisestä pattitilanteesta, jossa toiset korostavat vahvempaa alueellista näkökulmaa ja toiset paikallista päätäntävaltaa ja identiteettiä.

Kunta-pitäjä -mallissa valtaa käyttäisivät kahdet vaaleilla valitut valtuutetut, toiset uusissa suorkunnissa ja toiset paikallistasolla ns. pitäjissä, jotka muodostuisivat esim. nykyisten kuntien tai kunnanosien alueista.

Vihreille ei ole merkitystä sillä, miksi päätöksentekotasoa kutsutaan. Olennaista on löytää hyvä tasapaino siinä, mistä asiasta tulee päättää ylemmällä ja mistä alemmalla tasolla.

Nimillä on kuitenkin merkitystä perustuslain kannalta. Perustuslaissa lähdetään siitä, että verotusoikeus kuuluu kunnalle. Siksi olisi tarkoituksenmukaista, että verotusoikeus olisi ylemmällä tasolla, jolloin nykyistä suurempi kunta keräisi koko seudun verotulot ja jakaisi riittävän osan näistä eteenpäin alemmalle tasolle.

Puoluehallitus arvioi työryhmän selvitystä aihealueittain maankäytön, palveluiden ja demokratian näkökulmasta ja peilaa työryhmän ehdotusta kahden päätöksentekotason malliin.

Maankäyttö ja yhdyskuntarakenne

Selvitystyöryhmän johtopäätöksissä todetaan, ettei nykyisillä yhteistyömuodoilla pystytä riittävästi estämään yhdyskuntarakenteen hajautumista, ja että ”parhaiten ongelmia ratkaistaisiin ... siten, että kaupunkiseudun keskeinen taajamarakenne kasvupainealueineen kuuluisi hallinnollisesti yhteen kuntaan”.

Myös puoluehallitus lähtee siitä, että nykyiset yhdyskuntarakenteen ongelmat koskevat erityisesti suuria kaupunkiseutuja. Kuntien välinen kamppailu ”hyvistä veronmaksajista” estää ekologisemman yhdyskuntarakenteen luomisen, tuottaa lisääntyvää sosiaalista eriarvoisuutta ja ajaa kunnat tekemään yhteisen edun kannalta huonoja ratkaisuja.

Puoluehallitus katsookin, että puhtaasti maankäyttöön liittyvät ongelmat tulisivat ehdotetulla kuntarakenteella pitkälle ratkaisuksi. Poikkeuksen tekee vain pääkaupunkiseutu, jossa merkittävimmät hajautumiskunnat jäävät suunnitellun kuntarajan taakse.

Suuremmat peruskunnat mahdollistaisivat kokonaisuuden kannalta järkevän päätöksenteon ja hillitsisivät ajoittain epätervettä kilpailua ”parhaista veronmaksajista”. Yhdyskuntarakennetta olisi helpompi eheyttää, mikä auttaisi myös infrastruktuurin kustannusten hillitsemisessä ja joukkoliikenteen kehittämisessä. Kaiken kaikkiaan maankäyttö saataisiin kestävämmälle perustalle.

Palvelut

Selvitystyöryhmä toteaa johtopäätöksissään, että ”suuremmilla kunnilla olisi myös paremmat henkilöstövoimavarat ja asiantuntemus sekä nykyistä paremmat mahdollisuudet huolehtia toiminnan yleisestä tehostamisesta ja kehittämisestä. Vahvalla kuntarakenteella voitaisiin monialaisemmin ja vaikuttavammin koota kunnan asukkaiden eri palveluja toimivammiksi kokonaisuudeksi”.

Puoluehallitus jakaa näkemyksen, että nykyisellä kuntarakenteella on vaikea turvata kuntalaisten laadukkaita palveluita joka puolella Suomea ja että uudistuksella kannattaa tavoitella nykyistä vahvempia kuntia. Hyvä olisi, jos kunnat voivat olla sosiaali- ja terveydenhuollosta vastaava organisaatio kaikkialla, missä se on väestöpohjan perusteella mahdollista.

Virkamiestyöryhmän esityksellä tähän päästään vain osittain. Noin viidennes 66–70 suurkunnista olisi tarpeeksi suuria ottamaan sote-palvelut pääosin omalle vastuulleen.

Näissä kunnissa päästäisiin siihen toivottuun tilanteeseen, että erikoissairaanhoidon, perusterveydenhuollon ja terveydenhuoltoon tiiviisti yhteydessä oleva sosiaalihuolto (kuten osa vanhuspalveluista, mielenterveyspalvelut, päihdepalvelut ja vammaispalvelut) saadaan saman hallinnon alle. Sosiaali- ja terveyspalveluiden yhdistämisellä moniin palveluihin saadaan lisää vaikuttavuutta kun turhat hallinnolliset raja-aidat poistuvat.

Niidenkin kuntien osalta, jotka eivät pystyisi itse vastaamaan koko sote-puolen järjestämisestä, esitetty uudistus tarkoittaisi, että niillä olisi merkittävästi leveämmät hartiat kannattelemassa sosiaali- ja terveydenhuollon kustannuksia. Vaikka yhteisratkaisuja tarvittaisiin, olisi tilanne silti parempi kuin nykyinen.

Vihreät korostavat, että uudistuksen yhteydessä olisi tähdittävä myös rahoituksen monikanavaisuuden purkuun. Nyt osa terveydenhuollon julkisesta rahoituksesta tulee kunnilta, osa valtiolta ja osa Kelalta. Kukaan ei vastaa kokonaisuudesta, mikä on johtanut osaoptimointiin ja tehottomaan resurssien käyttöön.

Työryhmä esitti, että kuntauudistusesitys muodostaisi pohjan sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteiden uudistamiselle, mutta totesi, että sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteesta tarvitaan vielä oma selvitys.

Puoluehallitus pitää ainoana vaihtoehtona sitä, että sote-palvelujen järjestämisestä saadaan tarkemmat mallit, ennen kuin kuntauudistuksesta voidaan tehdä pitemmälle meneviä linjauksia.

Demokratia

On demokratian kannalta suuri ongelma, että kunnallinen päätöksenteko on karannut monimutkaisiin kuntayhtymien hallintohimmeleihin, joista on enää vain kapeaakin kapeampi kytkös kuntalaisten vaaleissa ilmaisemaan tahtoon.

Puoluehallitus pitää hyvänä sitä, että suurkuntiin nojaava malli mahdollistaisi monien kuntayhtymien purkamisen. Monet nyt ylikunnallisella tasolla päätettävät asiat saataisiin demokraattiseen valvontaan, kun kuntayhtymien tehtävät voitaisiin pääosin purkaa ja niiden tehtävät siirtää uusille kunnille.

Jos tavoitteena on hallitusohjelmaan kirjattu linjaus, että kuntien tulisi itsenäisesti vastata peruspalveluista vaativaa erikoissairaanhoidon ja vaativia sosiaalihuollon palveluja lukuun ottamatta, on 66-70 kuntaa liian paljon. Heikosti demokraattisista ylikunnallisista päätöksentekuelimistä poistuisi vain osa.

Toisaalta katsottuna työryhmän esittämät suurkunnat olisivat kuitenkin aivan liian suuria lähidemokratian tyyssijoiksi. Siksi suurkunnat eivät ole toimivin taso päättämään paikallistason asioista.

Puoluehallituksen mielestä lähitaso voidaan muodostaa nykyisten kuntien tai niitä pienempien yksiköiden varaan. Näitä uusien, vahvojen peruskuntien osia voitaisiin kutsua esimerkiksi pitäjiksi.

Pitäjillä olisi oma budjetti, omaa rahaa, itsenäistä valtaa ja vaaleilla valitut päätöksentekijät. Nykyiset kunnat voisivat siis pääosin jatkaa olemassaoloaan pitäjinä nykyistä suuremman, seudullisen kunnan sisällä. Kuntien ei tarvitsisi tällöin luopua identiteetistään, olemassaolostaan eikä päätösvallastaan.

Lisäksi on tarpeellista kehittää erilaisia suoran demokratian muotoja kuten käyttäjädemokratiaa, asukasraateja, sähköisiä vaikutuskanavia ym.

Lopuksi

Vihreät pitää hyvänä sitä, että hallitus linjaa kantansa tarkemmin vasta kuntien kuulemisten ja lausuntojen jälkeen ja että annettu palaute aidosti vaikuttaa hallituksen linjauksiin. Mahdollisten toimenpiteiden aikataulun tulee kuitenkin olla realistinen.

Lausunto on käsitelty puoluehallituksen kokouksessa 30.3.2012.

Vihreä liitto rp:n puolesta, Turussa 13.4.2012

Risto Kankaanpää
hallintopäällikkö
risto.kankaanpaa@vihreat.fi